

GIERZWALUWEN-ONDERZOEK

Dana Constandse

Het landelijk SOVON-onderzoek naar broedplaatskeuze van Gierzwaluwen in 1993 leek me nou echt eens iets voor beginners. We hoefden namelijk maar twee dingen te doen: registreren waar een Gierzwaluw een nestplek had en de kenmerken daarvan noteren, bijvoorbeeld het type gebouw, de soort dakbedekking en de staat waarin alles zich bevond. Daartoe waren er vragenlijstjes en een handleiding waarin alles overzichtelijk en duidelijk werd toegelicht. Het makkelijkste was dat ik geen enkele moeite zou hebben met het herkennen van de vogel waar het om ging. Ook duurde het maar kort, want we moesten alleen observeren in de periode dat ze jongen in het nest hadden. Het vinden van broedplekken zou zeker ook al niet zo'n toer zijn, want deze 'devilbirds' zwieren immers voortdurend luidruchtig boven de huizen en verbergen hun nest niet in ontoegankelijke bossages. Het enige probleem kon zijn dat ze niet altijd aan de straatkant nestelen en het leek me dus handig mijn onderzoek te doen in Amstelveen, waar je via gangetjes tussen de huizen ook de tuinkant kunt waarnemen. Dat ik dan eerst van mijn huis een half uur moest fietsen, zag ik niet als probleem. Ik hoefde mijn tellingen immers maar te verrichten 'op een tweetal bezoeken tussen 1 juni en 10 juli'.

Begin mei ging ik natuurlijk al eens kijken om een geschikte buurt te vinden en in overleg met Co Sanders, die ook in Amstelveen wilde tellen, koos ik de Patrimoniumbuurt. Die wijk was een jaar of acht geleden gerenoveerd en de gloednieuwe huizen waren allemaal bedekt met dezelfde soort pannen. Aan een stuk of wat muren had men speciaal voor Gierzwaluwen neststenen aangebracht. Een lekker rustig onderzoeksterreintje voor beginners: je wist tenminste waar je kijken moest. Maar de kans dat ze er zouden broeden, was niet groot. Volgens Ludger Stuyt waren de neststenen twee jaar daarvoor alleen nog bezet door een stuk of wat mussen, en hoewel een bewoner vertelde dat er het afgelopen jaar voor het eerst Gierzwaluwen hadden gebroed, ontkenden andere buurtgenoten dat weer.

Omdat ik in elk geval Gierzwaluwen wilde zien invliegen, besloot ik ook nog te tellen in een wijk waarvan zeker was dat ze er broeden. Welke buurt dat moest worden? Boven heel wat straten zag ik grote groepen zwieren, maar waar die van plan waren te gaan broeden, was vooreerst nog een raadsel. Toen twee oriënterende tochten me niets hadden opgeleverd, zette ik mij achter mijn tekstverwerker en stuurde een oproep naar het Amstelveens Weekblad. Er kwamen vijf reacties binnen, twee vage ('ze zijn hier weer in de buurt') en drie

met de exacte opgave van een of twee nestplekken die 'al jaren' of 'zeker 15 jaar' bewoond werden. Ik kreeg telefonisch nog wat aanvullende informatie en koos tenslotte de omgeving rond de Bergenvaarderstraat, waar me twee nesten waren aangewezen. Deze wijk lag niet zo ver van de Patrimoniumbuurt en was nogal gevarieerd: villa's, rijtjeshuizen, twee onder één kap, sommige in de oude staat, andere gerenoveerd of alleen maar opgeknapt. Volgens vogelaars uit Amstelveen krioelden het daar van de Gierzwaluwen, dus ik zou er zelf zeker ook nog wel nesten vinden.

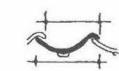
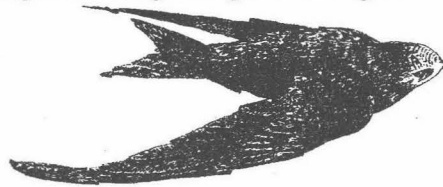
De eerste tegenvaller bleek de hoeveelheid tijd die het observeren me kostte. Immers: 'In het telgebied worden op strategische plaatsen telposten gekozen' en daar 'wordt gedurende 30 minuten gelet op invliegers en territoriumvliegers'. Ik had me dat niet zo goed gerealiseerd, maar voor de twee wijken samen moest ik uiteindelijk op zestien strategische telpunten een half uur observeren. Dat betekende dat ik er vaker heen moest fietsen dan dit 'tweetal bezoeken tussen 1 juni en 15 juli', want het invliegen kan alleen 's morgens van 8 tot 10 worden waargenomen en

's avonds tussen avondeten en zonsondergang. Ik vond het bovendien erg vermoeiend om langer dan twee uur achter elkaar, hangend op mijn bagagedrager of zittend op een stoeprand, onafgebroken een aantal daken in de gaten te houden.

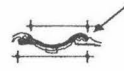
Het ergste was echter dat ik zo'n moeite had met het op naam brengen van de pannen. Het herkennen van vogels was dan bij dit onderzoek geen punt, maar het determineren van de dekbedekkingen bracht me tot regelrechte wanhoop. In de handleiding stonden wel eenvoudige tekeningetjes van de meest algemene soorten, maar de werkelijkheid bleek veel ingewikkelder. Zo struikelde ik direct al over de volgende trits: de Oude Holle Pan (ook wel de Hollandse genoemd), de Verbeterde Hollepan en de Opnieuw Verbeterde Holle. Had ik aanvankelijk tamelijk achteloos vastgesteld dat er in de Benningestraat Oude Holle lagen, dan raakte ik een straat verder aan het twijfelen. Daar zagen de pannen er ook heel oud en hol uit, maar ze verschilden misschien toch van die andere, leek het. Waren dit dan de verbeterde of misschien gewoon wat nieuwere oude? Zo zag men mij herhaalde malen in vliegende vaart tussen de straten op en neer racen om verschillende typen met elkaar te vergelijken. Ik werd er meestal niet wijzer van, alleen steeds onzekerder. En er onstond nog meer verwarring toen ik merkte dat ik 's avonds iets kon aanzien voor een Opnieuw Verbeterde, maar diezelfde pan de volgende morgen in een heel ander daglicht waarnam.

Inderdaad speelde de belichting een belangrijke rol: de slagschaduwen van de ondergaande zon suggereerden vreemde dieptes in pannen die er overdag gewoon plat uitzagen.

Ook het moeten vaststellen of ik te maken had met keramische pannen of betonnen bracht mij in een staat van voortdurende twijfel. Hoe moest ik vaststellen of de kleur 'wat' doffer was en de oppervlakte 'wat' ruwer. Hoeveel 'wat' is 'wat'? Ik begon bewoners te bevragen; eerst als ik ze toevallig uit hun huis zag komen, maar later belde ik ook aan: "Mevrouw, wat voor pannen liggen er op uw dak?" Ja dat was me nou een vraag, daar had ze nog nooit over nagedacht, maar misschien wist de overbuurman het wel. En waarom wou ik dat eigenlijk weten? Soms kreeg ik een ferm en duidelijk antwoord, maar dan sprak een ander dat weer tegen en zo raakte ik steeds verder in de puree. De SOVON-handleiding was op pannengebied ook merkwaardig onvolledig. Daarin stond bijvoorbeeld dat er behalve de sneldakpan nog vier a vijf andere betonnen typen gangbaar waren, maar noch de namen noch de kenmerken daarvan werden onthuld. En bij de keramische pannen idem dito. Behalve de drie al genoemde variaties van de Oude Holle kon ik niet alleen de Romaanse, de Tuile du Nord, de Mulden- en de Kruispan tegenkomen, maar ook weer een aantal niet nader beschreven 'overige keramische pannen'. Steeds vaker stond ik te dubben of de meeste daken dan misschien belegd waren met vertegenwoordigers van die geheimzinnige categorie 'overige'.

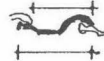
oude Holle pan

Verbeterde Holle pan (VH)

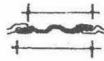
nieuw Verbeterde Holle pan (OVH)

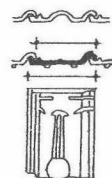
Romaanse pan

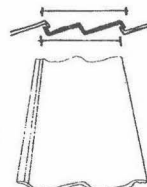
Tuile du Nord

Muldenpan

Boulet/Kruispan

Sneldek pan

Broedplekken vinden was gelukkig meer een kwestie van geduld dan van inzicht. Inderdaad, als ik een half uur stilstond en een rij huizen in het oog hield, zag ik wel eens een vogel 'inschieten'. In een oogwenk gebeurd en niet altijd duidelijk onder welke pan precies, maar als ik maar afwachtte, kwam hij er wel weer onder vandaan. Soms wezen buurtbewoners me plekken aan waar ze ook moesten zitten, maar als de vogels niet thuiskwamen in het halve uur dat ik daar stond, mocht ik ze niet meetellen. Ik begreep al gauw dat ik de daken in kaart moest brengen en kruisjes zetten waar nesten zaten, zodat ik bij een tweede bezoek wist of het om dezelfde plek ging. En zo groeide het aantal geregistreerde waarnemingen van vermoedelijke broedplekken gestaag aan. Maar nog in september, toen er allang geen Gierzwaluw meer te zien was, fietste ik wanhopig de beide buurten rond om definitief af te rekenen met de pannen. Toen dat echter niet meer zo kon doorgaan, omdat ik mijn gegevens allang had moeten insturen, belde ik uiteindelijk naar de woningbouwvereniging van de Patrimoniumbuurt en kreeg van een verantwoordelijk persoon de bevestiging dat alle daken daar met sneldekkpannen waren belegd. Vervolgens bezocht ik enkele handelsposten van bouwmaterialen in de hoop een uitstalling van pannen te vinden. Van de vierde zaak kreeg ik tenslotte voor twee dagen een dikke ordner te leen met kleurafbeeldingen, niet alleen van de meest gangbare, maar zelfs van alle 'overige' soorten. Nu pas zag ik dat er tussen de betonnen en keramische ook verschil in vorm was. Natuurlijk was Roma bovendien duidelijk 'wat' doffer en 'wat' ruwer dan de Romaanse, maar daar hoefde ik helemaal niet op te letten nu ik wist dat geen enkele betonnen pan qua vorm overeenkwam met een keramische, zelfs niet bij benadering. Dat bracht licht in de zaak. Maar helemaal zeker voelde ik me pas, toen ik bij mijn laatste ronde in de Benningestraat een aardige meneer trof die in de bouw had gewerkt. Hij schudde zo de namen van alle buurtpannen uit zijn mouw. Toen pas durfde ik mijn waarnemingen de deur uit te doen.

Nog even wat resultaten van mijn tellingen:

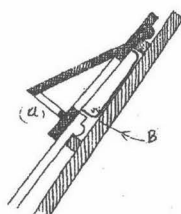
In de Patrimoniumwijk waren zeven muren met ieder zeven neststenen. Daar zag ik in totaal bij acht openingen een Gierzwaluw invliegen. Deze bewoonde stenen waren verdeeld over zes muren die soms meer naar het zuiden, soms meer naar het noorden stonden gericht. Dat maakte dus niet veel uit. Bij één muur zag ik geen enkele bewoonde steen, misschien omdat er een boom voor was gegroeid. Die zal het invliegen hebben gehinderd (of het waarnemen ervan).

In de Bergenvaarderbuurt zag ik ze inschieten op 15 plekken achter de Oude Holle, één plek achter de Opnieuw Verbeterde Holle en ook nog vijf vlak onder een overstekende dakrand, waar bovenin de muur op regelmatige afstand halve bakstenen waren weggelaten. Geen nesten zag ik onder de Verbeterde Holle, de Romaanse, de Sneldekkpan, onder een dak met 'overige keramische' en natuurlijk

ook niet onder shingles. De meeste nesten zaten bij de knik van Fransekapdaken of onder een nokpan.

Er verschijnt binnenkort een rapport over de resultaten van het landelijk onderzoek en dat is natuurlijk heel wat interessanter en heel wat vollediger dan mijn beperkte detail-ervaringen. Maar één waarneming van mij staat er niet in, omdat ik die niet durfde te bekennen: dat ik namelijk eind juli thuiskwam uit Amstelveen en drie Gierzwaluwen onder een dakgoot van mijn linkerbuurman zag hangen. Toen pas merkte ik daar de poepstrepen op, bij een gat naast de regenpijp; en ik realiseerde me ineens dat er vaak van die duivelse beesten gierend passeerden als ik boven-voor aan mijn tekstverwerker zat. Daar had ik nooit enige aandacht aan besteed. Terwijl het toch het allermakkelijkste zou zijn geweest als ik mijn bureaustoel de functie had verleend van 'strategisch gekozen telpost'.

Dana Constandse
Jan van Eyckstraat 32
1077 LN Amsterdam

*Dwarsdoorsnede
gierzwaluw-
dakpan met
invliegneus (a) en
nestbakje (b)*

Noot van de redactie: sinds dit onderzoek is veel veranderd. Zo heeft de Gierzwaluwwerkgroep Amsterdam een fraai boekje uitgegeven (Gierzwaluwen onder dak), waarin veel informatie, wenken en adviezen zijn vervat. Ook wordt u wegwijs gemaakt in de keuze van dakpannen, kasten en neststenen. U kunt het boekje voor een bescheiden bedrag o.a. bestellen bij:

Gierzwaluwwerkgroep Amsterdam, Sectie Oud-West, Gerard Schuitemaker
Brederodestraat 94', 1054 VG Amsterdam, 020-6164759.

Daarnaast geeft de Stichting Gierzwaluwenwerkgroep-Nederland sinds '95 een nieuwsbrief uit met actuele en praktische informatie. Adres: M. Mourmans-Leijders, Zundertseweg 84, 4707 PB Roosendaal

Pas verschenen:

Dana Constandse, Zout op de staart, Vogelverhalen, met tekeningen van Paul J. Marcus, Uitgeverij Wereldbibliotheek, 1996. Te verkrijgen bij de boekhandel à f.29,50.

BROEDVOGELINVENTARISATIE ANNA'S HOEVE 1995.

Willem van der Waal

In het voorjaar van 1995 vroeg Martin Melchers mij om de 'Anna's Hoeve' op het terrein van de Universiteit van Amsterdam te inventariseren. Dit vroeg hij niet als privépersoon maar als medewerker van het Bureau Stadsecologie van de Gemeente Amsterdam. Dit bureau was op zijn beurt weer gevraagd door RWS, dat staat voor Riool en Waterhuishouding Amsterdam. De RWS deed een onderzoek naar het aanleggen van een zogeheten Ecolint, een groene strook die zich door Amsterdam slingert om de groene gebieden met elkaar te verbinden. De dieren zouden van dat lint gebruik moeten maken om de door bebouwing geïsoleerde populaties te verbinden, zodat er geen tot uitsterven gedoemde restpopulaties zouden ontstaan. RWS wilde in het bijzonder weten of de Kleine Karekiet in het Anna's Hoevegedeelte van het Eco- of Groene Lint voorkomt. Aldus luidde het verzoek aan het Bureau Stadsecologie, door mij ook wel het Bureau Stervensbegeleiding Natuurgebieden genoemd. Dit omdat Stadsecologie meestal moet vaststellen hoe waardevol een gebied is, waarna het vervolgens wordt vernietigd. Als voorbeelden kunnen dienen het Van Zutphenpark, het IJmeer en nu ook het Elzenbos aan de ingang van het Amsterdamse Bos. Later kan men dan aantonen dat er op de plek waar nu geen natuur meer is ooit een rijke planten- en dierenwereld bestond. Ook de Anna's Hoeve zal in de toekomst wel grote veranderingen ondergaan, mede gezien de plannen de directe omgeving snel te ontsluiten.

Maar vooruit, inventariseren dan maar: Martin Melchers kan ik niets weigeren. Het terrein ligt tussen Kruislaan, Oosterringdijk, Zeeburgertunnelweg en rangeerterrein Watergraafsmeer. De Anna's Hoeve is 49 hectare groot en eenderde van het terrein wordt door gebouwen, proeftuinen en kassen in beslag genomen. Nog eens eenderde beslaat slootjes en weilanden waarop enkele paarden grazen. De rest bestaat uit een groot en vooral saai grasveld met een windsingel, waarin diverse struik- en boomsoorten groeien. Centraal ligt het hoofdgebouw van de faculteit Biologie. Het mooiste en meest karakteristieke gebouw is de oude Anna's Hoeve zelf. Deze oude boerderij met zijn hoge en oude bomen en de daaraan grenzende tuinen en boomgaarden, vormt het meest vogelrijke gedeelte van het terrein.

Vanaf het hoger gelegen rangeerterrein konden goed de weidevogels worden gekarteerd zonder al te veel onrust te zaaien in het kleine polderrestant. De sloten komen allemaal uit in een meertje dat verdwijnt in een ringsloot, die op zijn beurt eindigt bij een gemaal dat het poldertje droogmaakt. Dit gemaal ligt